

Ahmed
Hüsameddin

Müellifin yazma halindeki bazı eserleri oğlu Kâzım Öztürk'tedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ahmed Hüsameddin, *Mevâlid-i Ehl-i Beyt* (nşr. Seyyid Ali Rızâ), İstanbul 1341, s. 134-145; a.mlf., *Zübdetü'l-merâtib* (nşr. Seyyid Ali Rızâ—Seyyid Mehmed İsmetullah), İstanbul 1341, s. 70-79; Hüseyin Vassâf, *Sefîne*, II, 135-142; Kâzım Öztürk, *İslâm Felsefesine Işık Veren Seyyidler*, Ankara 1969, s. 11-13, 158-171; a.mlf., *Kur'ân'ın 20. Asra Göre Anlamı*, Ankara 1974, I, 17-20.

TURAN ALPTEKİN

AHMED HÜSAMEDDİN DEDE

(1839-1900)

Türk dinî eserler bestekârı,
icracı, kudümzen ve şair.

Yenikapı Mevlevîhanesi şeyhlerinden Abdülbâki Nâsir Dede'nin torunu, aynı mevlevîhanenin aşçıbaşı Hacı Ârif Dede'nin oğludur. 1839'da İstanbul'da Yenikapı Mevlevîhanesi'nde doğdu. Burada şeyh Osman Selâhaddin Dede'den tasavvuf ve edebiyat, müzikîşinaslardan da müsiki bilgileri alarak yetişti. Bir müddet sonra bu mevlevîhanenin kudümzenbaşılığına tayin edildi. 1900'de İstanbul'da vefat etti. Oğullarından Cemal Dede (ö. 1899) bir müddet aynı mevlevîhanenin neyzenbaşılığını yapmış değerli neyzenlerdendir.

Ahmed Hüsameddin Dede, bestelediği dinî eserlerle zamanının önde gelen müzikîşinasları arasında yer almıştır. Bunların en önemlisi râhatülvah makamındaki Mevlevî âyınidir. Eserlerinden sadece bu âyini ve iki "şuğul"ü zamanımıza ulaşabilmıştır. Tabii bir ses güzelliğine de sahip olan Ahmed Hüsameddin, başarılı âyin ve na't okuyuculuğu ve mutribi idare etmekteki hâkimiyeti ile de şöhret bulmuştur. Müzikîşinaslığı yanında şiir ile de meşgul olmuş, ancak Na'ti mahlasını kullandığı manzumelerinin çoğu kaybolmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Mehmed Ziyâ, *Yenikapı Mevlevîhânesi*, (İstanbul 1329, s. 194; *Mevlevî Âyinleri* (İstanbul Konservatuarı neşriyatı), İstanbul 1938, XVI, 816-822; Zekâizâde Ahmet [Irsoy], "Serkudûmî Ahmed Hüsameddin Dede", a.e., XVI, 824; Ergun, *Antoloji*, II, 49, 511, 512; İbnülemin, *Hoş Sadâ*, s. 190-191; Sadettin Heper, *Mevlevî Âyinleri*, Konya 1974, s. 368-374, 528; Öztuna, *TMA*, I, 271-272.

NURİ ÖZCAN

AHMED İBRÂHİM BEY

(أحمد إبراهيم بك)

(1874-1945)

Mısırlı âlim ve hukukçu.

Kahire'de doğdu. Ezher'de tahsil gördükten sonra 1894'te Dârü'l-ülûm Medresesi'ne girdi. 1897'de buradan mezun oldu ve 1906'ya kadar Nâsiriyye, Re'sü't-tin ve Seniyye medreselerinde Arapça müderrisliği yaptı. 1906'da Medresetü'l-hukuk'ta müderris yardımcılığına getirildi. 1907'de Medresetü'l-kazâî's-şer'i kurulunca oraya müderris tayin edildi. 1924 yılında bu medresenin kapanması üzerine tekrar Medresetü'l-hukuk'a döndü. 1930'da Kahire Üniversitesi Hukuk Fakültesi İslâm Hukuku Kürsüsü profesörlüğüne getirildi. 1933'te bu fakültenin dekanı oldu. 1934 yılında emekli olduktan sonra da fakültede doktora dersleri vermeye devam etti.

1942 yılında Mecmau'l-lugati'l-Arabiyye'ye üye seçilen Ahmed İbrâhim Bey, Mecmau'l-mûsika'l-Arabiyye ve Lecnetü'l-ahvâlî's-şahsiyye'deki üyelikleri yanında Cem'iyetü's-şübbânî'l-müslimîn'de de yönetici olarak çalıştı. Özellikle hukuk fakültesindeki hocalığı sırasında İslâm hukuku ve mukayeseli hukuk sahasında değerli araştırmalar yaptı. Yetiştirdiği talebeler arasında Muhammed Ebû Zehre, Abdülvehhâb Hallâf ve Ali el-Haffî gibi tanınmış Mısırlı âlimler de bulunmaktadır. Kahire'de *Mecelletü'l-Kânûn ve'l-İktisâd*'da çıkan birçok araştırması yanında yayımlanmış belli başlı eserleri şunlardır:

Mulâhhasu Mürsidi'l-hayrân (1907); *Ahkâmü'l-ahvâlî's-şahsiyye fi's-şer'i'ati'l-İslâmiyye* (1925, I-II); *el-Ahkâmü's-şer'iyye li'l-ahvâlî's-şahsiyye* (1930); *Turukû'l-kazâ' fi's-şer'i'ati'l-İslâmiyye* (1930); *Nizâmü'n-nafakât* (1930); *Ahkâmü'l-mu'âmelâtî's-şer'iyye* (1937); *el-Vakf ve'l-mevâriş* (1937); *Ahkâmü'l-mer'e fi's-şer'i'ati'l-İslâmiyye* (1937); *et-Terike ve'l-hukûku'l-müte'allikâtü*

bihâ (1938); *el-Hibe ve'l-vaşiiyye ve taşarrufâtü'l-marîz* (1939); *Turukû'l-iş-bâtî's-şer'iyye* (1939-1940); *Ahkâmü't-taşarruf 'ani'l-gayr bi-tarîki'n-niyâbe* (1940-1941); *el-Mevâriş 'ilmen ve 'amelan* (1941-1942); *el-Vaşiiyye* (1942-1943); *el-Vakf* (1943-1944); *el-İltizâmât fi's-şer'i'ati'l-İslâmiyye* (1944-1945). Son altı eser mukayeseli tarzda kaleme alınmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Zekî Mücâhid, *el-A'âmü's-şarkiiyye*, Kahire 1368-74, III, 4; Zirikî, *el-A'âm*, I, 86; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, I, 133; a.mlf., *el-Müstedrek*, Beyrut 1406/1985, s. 35; Ebû Bekir Abdürrezzâk, *Ebû Zehre: İmâmü 'aşrih, hayâtühü ve eşerühü'l-ilmî*, Kahire 1985, s. 27-29, 73; Muhammed Mehdi Allâm, *el-Mecma'iyün fi hamşine 'âmen*, Kahire 1406/1986, s. 20-21; Abdülvehhâb Hallâf, "eş-Şeyh Ahmed İbrâhim Bek", *Mecelletü'l-Kânûn ve'l-İktisâd*, XV, Kahire 1945, s. 1-5; "Karârâtü'l-mecma' fi hâzihî'd-devre: eş-Şeyh Ahmed İbrâhim Bek", *MMLA*, VI (1951), s. 15-16.

AHMET ÖZEL

AHMED b. İDRİS

(أحمد بن إدريس)

Ebü'l-Abbâs Ahmed b. İdrîs
el-Hasenî el-Araîşî el-Fâsî
(ö. 1253/1837)

İdrisiyye tarikatının kurucusu
Faslı mutasavvıf.

Fas'ın Atlantik sahilindeki Araîş bölgesinde bulunan Meysûr'da doğdu. Fas'ta 172-363 (788-974) yılları arasında hüküm süren Şerîfî-İdrîsî hânedanının kurucusu İmam İdrîs b. Abdullah el-Mehdî'nin soyundandır. Kaynaklarda doğum tarihiyle ilgili olarak 1163 (1749-50) ve Receb 1173 (1760) şeklinde iki farklı bilgi bulunmakla birlikte, ekseriyetle birincisi doğru kabul edilmektedir. Yirmi yaşında Fas'a giderek Karaviyyin Camii'nde dinî ilimleri öğrenmeye başladı. Burada adları kaynaklarda zikredilen birçok hocadan ders aldı. İbn Hacer el-Askalânî'nin eserlerini inceledi. Karaviyyin'deki hocalarından Abdülvehhâb et-Tâzî vasıtasıyla Hıdırîyye, Ebû'l-Kâsım el-Vezîr vasıtasıyla da Şâzeliyye'nin Nâsiriyye koluna intisap etti. Yine hocalarından Şinkitî ona Hz. Ali'ye atfedilen *Hızbü's-seyyf* adlı meşhur münâcâtı öğretti. Tefsir ve hadise önem veren, şer'î ilimlerle tasavvufu kaynaştıran hocaların yanında eğitim görmesi onun şahsiyetini derinden etkiledi. Kısa bir süre sonra çevresinde geniş bir ta-

lebe halkası oluştu. Ahmed b. İdris onlara sürekli dinin ana kaynakları olan Kitap ve Sünnet'e dayanmalarını tavsiye etti ve bu görüşünü hayatının sonuna kadar ısrarla savundu.

Fas ulemâsı ile Karaviyyin mensupları arasındaki ihtilâfa adı karışınca bir daha geri dönmek üzere Fas'ı terketti (1797). Cezayir, Tunus ve Trablusgarp üzerinden Bingazi'ye geçti. Orada Cebeli-ahdar ve Berka'da dersler verdi. Mısır'ın Fransızlar tarafından işgal edilmesinden birkaç yıl önce, muhtemelen 1798 yılı başlarında Bingazi'den deniz yoluyla İskenderiye'ye gitti. Buradan da Kahire'ye geçerek Ezher'de halka açık dersler okuttu. Derslerini dinleyip tesiri altında kalanların bir kısmıyla beraber 1213 sonu veya 1214 yılı başlarında (1799) Mekke'ye gitti. 1243 (1827-28) yılında Yemen'e yaptığı mecburi seyahate kadar yaklaşık otuz yıl Mekke'de kaldı. Bu arada iki veya üç defa Mısır'a gidip geldi. Önceleri Mekke ulemâsınca pek iyi karşılandı. 1788-1814 yılları arasında Mekke emirliği yapan Şerif Gâlib b. Müsâid'in destek ve himayesini gördü. Kendisine ve müridlerine Mekke'deki Ca'feriyye Sarayı'nı tahsis eden Emîr Gâlib, 1803'te Suûd b. Abdülazîz idaresindeki Vehhâbîler tarafından Mekke'den atıldı. Ancak Suûd b. Abdülazîz'in de Ahmed b. İdris'e büyük saygı gösterdiği, kendisine ipek bir kaftan hediye ettiği ve maiyetini koruduğu rivayet edilmektedir. İbn İdris Vehhâbîler'in Mehmed Ali Paşa kuvvetleri tarafından Mekke'den çıkarıldığı 1813'te şehri yalnız olarak terketti ve müridlerinden Mîrganî ile birlikte Kızıldeniz'i geçerek Uksûr şehri yakınlarındaki Zeyniyye köyüne gitti. Önemli bir dinî merkez olan Zeyniyye, Nil'den Kızıldeniz kıyısına kadar uzanan kısa bir çölün ucunda bulunmaktaydı. Bir rivayete göre İbn İdris Mısır'a ilk gi-dişinde Yukarı Mısır'ı da ziyaret etmiş ve Zeyniyye'de Hasan b. Hasan Bey el-Kınâî vasıtasıyla Halvetiyye tarikatına intisap etmiştir. Dört yıl Zeyniyye'de kalan Ahmed b. İdris 1817'de tekrar Mekke'ye döndü. Bu yıllarda Emîr Gâlib'in mensup olduğu Şerifi kabilelerle Mehmed Ali Paşa'nın kuvvetleri arasında süregelen bir gerginlik vardı. On yıl sonra 1243'te (1827-28) paşa emirliği Şerifi Zeyd kabilesinden alıp Avn kabilesine verdi. Bunun üzerine Mekke ulemâsı Zeyd kabilesinin desteğinden mahrum kalan Ahmed b. İdris'in dinden saptığını ileri sürerek aleyhinde bazı suçlamalarda bulunmak isteyince, aynı yıl Mek-

ke'den kesin olarak ayrılmak zorunda kaldı. Vekili sıfatıyla Mekke'de bıraktığı Senûsî dışındaki bütün talebeleriyle birlikte Yemen'e doğru yola çıktı. Yemen ulemâsının kendisine gösterdiği yakın ilgi ile Mekke ulemâsının düşmanca tavrı arasındaki tezat ilgi çekici bir durumdur.

İbn İdris önce güneydeki Mukha şehrine gitti, dört ay sonra Zebîd'e geçti. Zebîd'de şehrin müftüsü Abdurrahman b. Süleyman'ın misafiri olarak bir yıl kaldı. Zebîd'den Beytül-fakih-Hudeyde yoluyla Kıtay ve Bâcîl'e geçti. Gittiği her yerde görüşlerini yaymaya çalıştı. Karşılaşmadığı ancak şöhret açısından yarıştığı Yemenli âlim Şevkânî'nin kendisinden müsbet olarak bahsetmesi, durumunun daha da kuvvetlenmesini sağladı. Yemen'in önde gelen âlimleriyle tanışarak ders okuttu. Ders verdikleri arasında Beytül-fakih kadısı Abdurrahman b. Ahmed el-Behkelî de vardı. Ancak bir süre sonra Fas'ta ve Mekke'de karşılaştığı zorluklar Yemen'de de karşısına çıktı. Ebû Bekir b. Muhammed et-Tihâmî, *Telbîsü İblîs* adlı kitabında, İbn İdris'in bazı âyetlerin zâhirî tefsirlerini reddettiğini ve tasavvuf kaidelerine dahi uymayan bâtınî tefsirler yaptığını öne sürdü. İbnü'l-Cevzî'nin kendi zamanındaki sûfilîğe eleştirilerini ihtiva eden eseriyle aynı adı taşıyan bu kitaba İbrâhim b. Yahyâ bir eserle cevap verdi. Tihâmî daha sonra bazı talebeleri vasıtasıyla İbn İdris'le temas kurarak ondan özür diledi. Böylece yayılma eğilimi gösteren aleyhindeki fikirler yatışmış oldu. İki yıl süren bir seyahatten sonra Ekim 1828'de Asîr bölgesindeki Sabya şehrine ulaştı. Asîr Hükümdarı Ali b. Müceşşil kendisini iyi karşıladı. Artık iyice yaşlanan İbn İdris Sabya'ya yerleşmeyi düşünüyordu. Ancak daha önce Fas ve Mekke'de olduğu gibi görüşleri burada da tepki uyandırdı. Nâsir el-Kubeybî'nin önderliğini yaptığı bir Vehhâbî grubu kendisine karşı muhalefete başladı. Sabya'ya gelişinden bir yıl sonra İbn Müceşşil, Küleybî ile İbn İdris arasında bir münazara yapılmasını emretti (Cemâziyelâhir 1245/Aralık 1829). Müridlerinden Hasan Ahîş tarafından kelimesi kelimesine kaydedilen bu münazaranın en önemli bölümü, Ahmed b. İdris'in Vehhâbîliğin kurucusu Muhammed b. Abdülvehhâb'la ilgili görüşleridir. İbn İdris şunları söylüyordu: "Biz onun kıymetini inkâr etmiyoruz. Yaptıkları doğrudur; bid'atları tasfiye et-

ti. Fakat onun bu hizmeti aşırılıklar yüzünden berbat edildi."

Ahmed b. İdris 21 Receb 1253'te (21 Ekim 1837) Sabya'da vefat etti. Soyundan gelen bir kol, Asîr İdrîsî Hânedanı adıyla Güney Arabistan'da 1933'e kadar devam eden ve bu tarihte Suûdî Devleti'ne katılan mahallî bir devlet kurdu.

Ahmed b. İdris'in görüşleri iki temele dayanır: Fıkıhta taklîdin ve mezheplerin reddi, Kur'an'a, sünnete ve ashâbın icmâina dönüş; tasavvufta ise Allah'a giden yol olarak Hz. Peygamber'in ruhanîyetine sığınmak. Taklîdi reddederken Vehhâbîler'e ve Şevkânî'ye çok yakındır. Kur'an ve hadisi tasavvufî açıdan ve tamamen kendine has bir şekilde tefsir eder. Bir mezhebi taklit etmemesi ve ichtihadın gerekliliğine inanması Mekke ulemâsınca tepkiyle karşılanmıştır. Onun bu fikirleri ısrarla savunduğu, Mekke ulemâsı, Mısırlı Ahmed es-Sâvî ve Yemen ulemâsıyla giriştiği bütün münazaralarında görülmektedir.

Ahmed b. İdris'in tasavvuf anlayışının özünde Tarikat-i Muhammediyye fikri vardır. Ona göre Allah'a giden yegâne yol, Allah ile mümin arasına girmeye tek başına yetkili olan Hz. Peygamber'in yoludur. Nitekim o, "tarikatın önderleri mürşidler vasıtasıyla bir yol buldular, ben tarikatı Allah'ın resulünden herhangi bir aracı olmaksızın aldım" demiştir (bk. Sâlih el-Medenî, s. 26). XIX. yüzyılda Batılîlar'ın İslâm dünyasına maddî ve mânevî olarak hücumda bulundukları bir sırada yeni tarikat ve tekkeler kuran sûfilerin bu yeni hareketlerine genellikle "Tarikat-ı Muhammediyye" adını vermeleri ilginçtir. Nitekim Hindistan'da Ahmed-i Birilvî de (ö. 1831) bu yıllarda aynı ismi benimsemişti.

Ahmed b. İdris'in talebeleri Avrupa'nın saldırılarına karşı direniş hareketlerine önderlik etmişlerdir (Ahmed es-Senûsî ve halefleri Kuzey Afrika'da, Abdullah Hasan Sumatra'da, Pedri hareketi Sumatra'da). Daha 1813'te müridlerinden Muhammed Osman el-Mîrganî'yi dini tebliğ için Eritre'ye göndermişti. Ahmed es-Senûsî de satın aldığı esirleri âzat ettikten sonra İslâm'ı yaymaları için memleketleri olan Çad'a yollamıştı. Abdullah el-Mevârî adlı Sudanlı müridi de aynı amaçla Sudan'da faaliyet göstermiştir.

Ahmed b. İdris, görüşleri, talebeleri ve ailesi vasıtasıyla oynadığı rol sebebiyle XIX. yüzyıl İslâm dünyasında önde gelen dinî bir şahsiyet olup tesiri Kuzey Afrika'dan Endonezya'ya kadar yayıl-

miştir. Yakın çevresinden üç talebesi, Ahmed es-Senûsî Senûsiyye, İbrâhim Reşid Reşidiyye, Muhammed Osman el-Mirganî Mirganiyye adlı tarikatları kurmuşlar, bu tarikatlardan da başka kol-lar doğmuştur.

BİBLİYOGRAFYA:

Harîrîzâde, *Tibyân*, I, 66^a-70^a; Hüseyin Vas-sâf, *Sefîne*, I, 249-250; L. Rinn, *Marabouts et Khouan*, Alger 1884, s. 402-403; A. Le Chateli-er, *Les Confrères Musulmanes du Hedjaz*, Paris 1887, s. 14-15, 87; Muhammed Halil el-Hicrisî, *el-Cevherü'n-nefis 'alâ şalavâtî İbn İdrîs*, Bulak 1310; Nebhânî, *Kerâmâtü'l-evliyâ*, I, 341-349; Abdülbâki Gölpinarlı, *Melâmîlik ve Melâmîler*, İstanbul 1931, s. 278; Emîn er-Rey-hânî, *Mülûkü'l-'Arab, saltanatü Necd ve mül-hakâtihâ*, Beyrut 1951, s. 229-392; N. A. Zia-deh, *Sanûsiyah: A Study of a Revivalist Mo-vement in Islam*, Leiden 1958, s. 36; Sâlih el-Medenî, *el-Munteka'n-nefis es-Seyyid Ahmed b. İdrîs*, Kahire 1380, s. 2-3, 17, 26; Muham-med b. Ali es-Senûsî, *İkâzû'l-vesnân bi'l-hadîş ve'l-Şur'ân*, Beyrut 1968, Mukaddime, s. 8; Hasan b. Ahmed Âhiş, *Münâzarâtü Seyyidî Ah-med b. İdrîs radıyallâhü 'anh ve fukahâ'ü'n-Necdiyye*, Kahire, ts.; Muhammed Osman el-Mirganî, *Menâkıbü Seyyid Ahmed b. İdrîs* [baskı yeri yok], 1391/1971; J. Spencer Tri-mingham, *The Sufi Orders in Islam*, Oxford 1971, s. 117-121; Sâlih Muhammed el-Ca'ferî, *A'târü ez-hân ağşânî hâzîratî't-takdîs fî kerâ-mâtî's-Seyyid Ahmed b. İdrîs*, Kahire 1394/1974; A. Schimmel, *Mystical Dimensions of Islam*, North Carolina 1975, s. 227, 373-374, 403-404; Abdullah Muhammed el-Hibî, *eş-Şu-fiyye ve'l-fukahâ' fî'l-Yemen*, San'a 1396/1976, s. 38-39; el-'İkdü'n-nefis fî nazmî ce-vâhîri't-tedris Seyyid Ahmed b. İdrîs, Kahire 1399/1979; G. Delanoue, *Moralistes et politi-ques musulmans dans l'Egypte du XIXe siècle*, Kahire 1982, I, 157-158, 210-211; Abdurrah-man Zeki, "Hareketü'l-islâhî'd-dîni fî Garbî İfrikiyye", *Revista Del Instituto de Estudios Islamicos en Madrid*, XIII/142, Madrid 1965-66, s. 139-160; J. O. Voll, "Two Biographies of Ahmad Ibn Idris al-Fasi (1760-1837)", *IJAHS*, VI (1973), s. 633-645; J. Reissner, "Die Idrisiden in 'Asir Ein historischer Überblick", *WI*, sy. 21 (1981), s. 164-192; Rex S. O'Fahey—Ali Salih Karrar, "The Enigmatic Imam: The Influence of Ahmad Ibn Idris", *JMES*, XIX/2 (1987), s. 205-220; B. G. Martin, *Sövmürcülü-ğe Karşı Kuzey Afrika'da Sufi Direniş* (trc. Fa-tih Tatlıoğlu), İstanbul 1988, s. 136-137; L. Massignon, "Ahmad b. Idris", *El²* (İng.), I, 277.

NIHAT AZAMAT

AHMED İHSAN TOKGÖZ

(1867-1942)

Gazeteci, matbaacı, yayımcı ve siyaset adamı.

Aslen Kastamonu'nun Taşköprü ka-zasındandır. Tokgözoğlu Saraç Abdur-rahman Ağa ailesinden olduğu için so-yadı kanunu çıkınca Tokgöz soyadını al-

mıştır. Babasının memuriyette bulun-duğu Erzurum'da doğdu. Büyük baba-sı İstanbul defterdarı Muhtar Efendi, babası ise Erzurum, Piriştine, İşkodra, Kastamonu, İstanbul, Şam, Ankara, Bur-sa defterdarlıklarında ve İstanbul Şü-râ-yı Mâlî ile Patent Meclisi âzalıkların-da bulunan Ahmed Hâlid Bey'dir. Çocuk-luğunu babası ile birlikte dolaştığı çe-şitli yerlerde geçirdiğinden sürekli mek-tep değiştirmek zorunda kaldı. Şam As-kerî Rüşdiyesi (1880) ile Üsküdar İdâ-dîsi'ni bitirdi. Küçük yaşta öğrenmeye başladığı Fransızca'yı Şam Askerî Rüşdi-yesi'nde ve daha sonra o yıllarda Anka-ra'da sürgünde bulunan gazeteci Âgâh Efendi'den ders alarak ilerletti. Henüz Mekteb-i Mülkiye'de talebe iken Fran-sızca'dan ilk tercüme eseri yayımlandı (E. Enol—L. Judici'den *Bir Serseri*, İstan-bul 1303). Diran Kelekyan Efendi'nin Er-meni harflî Türkçe mecmuası *Cihan*'da ve Mustafa Asım Bey'in *Şafak* mecmu-asında tercüme ve telif yazıları neşre-dildi (1886). Daha sonra memuriyeti de-vam ederken *Tercümân-ı Hakikat* ga-zetesinde de tercüme makaleleri çıktı (1889). Mekteb-i Mülkiye'yi bitirince Ha-riciye Tercüme Kalemî'nde memurluğa başladı (1886) ve oradan Tophane Mü-şirliği'nde tercümanlığa geçti (1887).

Bir yandan memurluğa devam eder-ken diğer yandan da 1303'te (1887) *Üm-ran* ismiyle haftalık bir dergi yayımla-maya başladı; ancak devrin hükûmeti bütün dergilerin ruhsatlarını iptal edin-ce *Ümran* yirmi dokuzuncu sayısında kapandı (1304/1888). Ahmed İhsan da-ha sonra Jules Verne'in *Seksen Günde Devr-i Âlem*'ini tercüme ve neşrede-rek yayımcılığa başladı (1890). Yaptığı bu ve diğer tercümelemlerle Jules Verne'in memleketimizde tanınmasını ve sevil-mesini sağladı.

Aslında kendisini bütünüyle yayımcılı-ğa ve matbaacılığa vermek isteyen Ah-med İhsan, 1890'da memurluktan ayrı-larak aynı yıl Âlem Matbaası sahibi Mus-tafa ve diğer arkadaşı Asım ile Âlem

Matbaası Ahmed İhsan ve Şürekâsı ba-simevini kurdu. O yıllarda çok basit olan Türk matbaacılığını Batı tekniğiyle do-natmak için 1891'de Avrupa'ya incele-me gezisine çıkan Ahmed İhsan dönü-şünde matbaasını bazı teknik imkân-larla donattı ve ülkede ilk defa çinkog-rafi ve klişehaneye sahip Türk matba-asını kurdu. Bu seyahati hakkındaki in-celemesini *Avrupa'da Ne Gördüm* (İs-tanbul 1307) adıyla yayımladı. Ahmed İh-san'ın matbaacılık yılları memleketin en karışık dönemidir. Bu dönemde mat-baasının ticarî unvanını ve binasını bir-kaç kere değiştirmiş, sırayla Âlem Mat-baası Ahmed İhsan ve Şürekâsı, Ahmed İhsan Matbaası ve Şürekâsı, Matbaa-i İhsan, Ahmed İhsan ve Şürekâsı Matba-acılık Osmanlı Şirketi, Matbaa-i Ahmed İhsan ve Şürekâsı unvanlarını kullan-mış, son olarak Ahmed İhsan Matba-ası ismini ölümüne kadar korumuştur. Matbaasını Ebüssuud caddesinden Eski Zaptiye caddesine, oradan Bâbîâlî bina-sı karşısına, nihayet Nuruosmaniye'de yaptırdığı kendi binasına nakletmiştir. ölümüne kadar devam ettirdiği matba-acılık ve yayımcılıkta Türk kültürüne ka-zandırdığı altmış üç eserin kırk doku-zunu kendi matbaasında basmıştır. Bas-sın yayın dünyasına yaptığı hizmetler-den dolayı, II. Meşrutiyet'te ihdas edi-len "Maarif nişanı" ilk defa Ahmed İh-san'a verilmiştir (1910).

1888'de *Ümran* dergisi kapatıldıktan sonra Rum Nikolaidis Efendi'nin çıkar-dığı *Servet* gazetesinde tercüman ola-rak çalışmaya başlayan Ahmed İhsan, yeni bir mecmua çıkarmak için ruhsat alamadığından, *Servet*'in sahibi ile an-laşarak bu gazetenin ilâvesiymiş gibi *Servet-i Fünûn*'u çıkarmaya başladı (27 Mart 1891). Harf inkılabı ile ismi 1681. sayısında *Uyanış*'a çevrilen (6 Aralık 1928) *Servet-i Fünûn*, Ahmed İhsan'ın vefatından iki yıl sonraya kadar (25 Ma-yıs 1944), II. Abdülhamid devrinde kapa-tıldığı kırk üç gün ve Mütareke sırasın-da kapalı tutulduğu dört yıl hariç, de-

Ahmed
İhsan
Tokgöz'ün
Âlem
Matbaası
logosu